Núm. 19

25-7-25

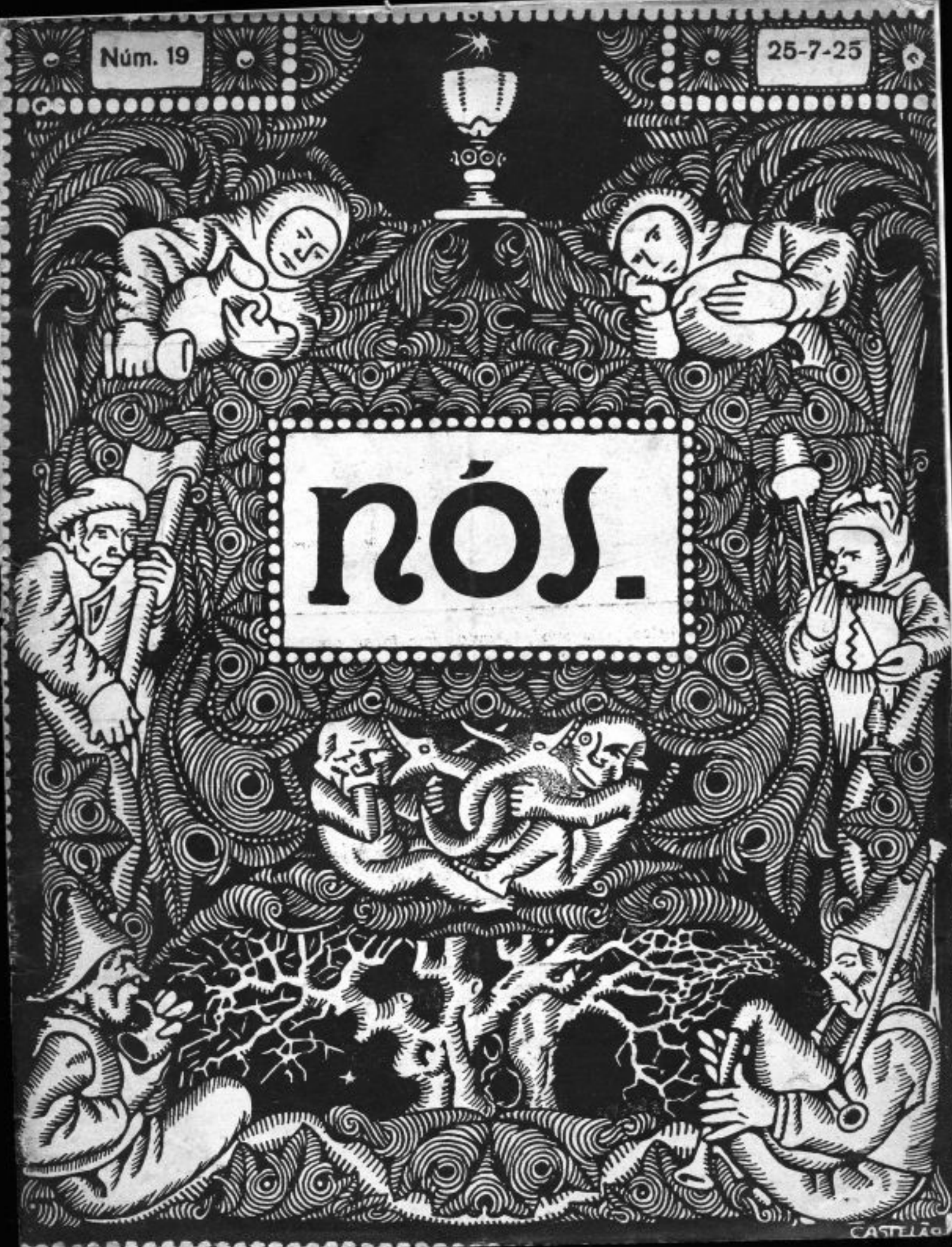

nós.

BOLETIN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

DIREITOR LITERARIO
Vicente Risco

DIREITOR ARTÍSTICO
Alfonso R. Castelao

DIREICIÓN E REDAUCIÓN
Sto. Domingo, 47 - OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Real, 36 1.º - A CRUÑA

ABONAMENTO

Doce númaros, na Península	**6** pesetas.
Fora da Península	**15** ,,
Númaro solto na Península	**1** ,,
Na Arxentina	**60** centavos
En Cuba	**30** ,,

Pagos adiantado

Iste boletín non pubrica mais orixinás qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideias n-eles emitidos, a non ser dos que, por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

SUMARIO

A Edade do Ferro en Galiza, por FLORENTINO L. CUEVILLAS.
A lênda de San Amaro o Pelengrino, por EUXENIO CARRÉ ALDAO.
Quod nihil scitur, (continuación), tradución de XAN AZNAR PONTE.
Archivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza.
Temas compostelanos por RAMÓN OTERO PEDRAYO.
Os homes, os feitos, as verbas; pol-a REDAUCIÓN.

LEA VOSTEDE *A NOSA TERRA* *IDEARIUM DAS IRMANDADES*

Adeministración Real, 36 — (A Cruña)

IMPRENTA LAR

Rúa Real, 36 1.º ⁘ A CRUÑA

Viajes Marsans

Encárgase da organización de toda sorte de viaxes, sexan comerciales, de turismo, recreo, etcétera.

INFORMES GRATUITOS

Sucursales en VIGO, Urzáiz, 2-Oficinas de la Agencia Escalera

Dispoñibre

Motores & máquinas CELTA

Marca Rexistrada

Suministros industriaes — INSTALACIÓS

Gasolina, Petróleo, Aceites pesados SHELL

Cubertas - Cámaras - Macizos BERGOUGNAN - MICHELIN

JOSÈ RAMON PEREZ CID

Progreso, 54 e 90 — OURENSE

Fabricación especial de toda sorte de Cristais Ópticos

CASA DE LOS LENTES

(MARCA REGISTRADA)

Egecución esmerada das recetas dos señores Médicos Oculistas

Praza Maior, 18—OURENSE

STUDEBAKER

Os mellores autos. Tres tipos de motores e quince de carrocerías. Somentes o **Studebaker** ten a capota **DUPLEX,** que consinte trocar en cinco minutos un coche aberto en pechado

REPRESENTANTE PRA OURENSE E PONTEVEDRA

Manuel Rasilla Salgado :-: Vilagarcía d'Arosa

NÓS

BOLETÍN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano VI Ourense 25 de Julio 1925 Núm. 19

O Día de Galiza do ano 1923 pubricouse o númaro 18 de NÓS que moitos habían pensar despois, se cadra, que fora o derradeiro. Dous anos xustos, a contraria sorte tivo parada a nosa obra, que tan pacenzudo esforzo e tan duro sacrifizo nos custara, sen que n-iles deixáramos por un istante esmorecel-a arela do seu rexurdimento. A nosa fé volveu obral-o milagre, e NÓS volta outra vez a vida, hoxe, Día de Galiza de 1925.

Non precisamos unha nova decraración de principios, porqu'a mesma concencia da sustantividade espirtual de Galiza — "categoría eterna" qu'os feitos endejamais poderán desfaguer, porqu'ela ten unha realidade trascendente, criadora dos feitos, pra sempreviidoira e inmorrente — esta mesma concencia de xurdía certidume qu'outrora nos trouguera à luz, é a qu'agora nos sirve de guieiro.

Todos saben ben, asimade, o qu'o reaparecimento de NÓS quer dicir: a Renacencia galega, de cote ergueita y-en camiño pro conquerimento do futuro.

Por iso volve NÓS no Día de Galiza, n-iste Día de recollido pensar e de relixiosa lembranza. Poida noso traballo de positiva costrución engebre, espilir ôs adormentados, quentar ôs tépedos, soster ôs dubidosos, recadal-o esforzo de todos prâ Grande Obra común do erguemento da "nosa" cultura.

E co-esta fé fortemente aniñada no peito, repetimos como en 1920: "Pra ledicia de todos e pra enseño de moitos, sai hoxe NÓS."

A EDADE DO FERRO NA GALIZA

TRABALLO LIDO NO SEMINARIO D'ESTUDOS GALEGOS DE SANTIAGO DE COMPOSTELA O DIA 18 D'ABRIL DE 1924

INTRODUCION

Dous feitos da máis importancia na formación da individualidade galega acontecen nos cinco séculos que colle a nosa Edade do Ferro, a invasión da Galiza pol-os Celtas, y-o desenrolo no noso chan d'unha cultura engebre. Com'os nosos coñecimentos non permiten pol-o d'agora, un estudo completo e ó mirdó d'este período limitareime n-este traballo, a apañar sinxelamente os elementos de juízo qu'a lingüística, os textos, a epigrafia y-a arqueología sobre todo, nos empresten para presentar relacionandoos antre sí, un feixe de datos que ainda que non sexan de abondo pra intentar unha verdadeira reconstitución histórica sirvan pol-o menos pra pór de manifesto canta foi a forza de conservación e de creación con que a nosa patrea afirmou por primeira vez a sua rexa personalidade.

I

A TEORIA DE SCHULTEN E A SUA COMPROBANZA ARQUEOLÓGICA

As primeiras fontes litererias que d'unha maneira certa aluden ás terras do Ocidente europeo, pertencen ós séculos VII e VI enantes de Jesucristo, pero compre chegar ós autores gregos das centurias – V e – IV para distinguir, nomear y-ata en ocasiós localizar os tres pobos qu'ocupaban aquela región. Son istes povos, o ligur, o ibero e o celta.

Cál ou cáles d'eles foron os que viviron no noso país? Verea Aguilar (1), Villamil (2), Saralegui (3) e Murguía (4) non dubidaron na resposta, e rexamente sostiveron a orixen céltiga dos galegos; mail-as suas afirmacións, apañadas moitas d'elas nas vellas creenzas da escola de Cambry caíron no esquecemento ó esborrallarse o mal cimentado edificio erguido pol-os arqueolos da pirmeira fase celtista, e ás tribus da antiga Gallecia perdida a sua personalidade étnica, pasaron a ser un elemento mais de discusión no cadro confuso e contraditorio da protohistoria hispánica. Pero, ó revisarse con crítica verdadeira, as fontes literarias e lingüísticas a elas relativas, as opinións dos nosos devanceiros, inda que fondamente reitificadas no seu aspeuto cronológico, volveron gozar d'inteiro creto y-o celtismo galego definiuse e concretouse d'un geito afirmativo e forte.

O autor d'esta revisión, por certo ben necesaria, foi un hispanófilo alemán, o Profesor Adolfo Schulten (1) da Universidade d'Erlna-

(1) *Historia de Galicia.*
(2) *Antigüedades prehistóricas y célticas de Galicia*, Lugo. 1873.
(3) *Estudios sobre la época céltica en Galicia*, 1867.
(4) *Historia de Galicia.*

(1) Vex. *Real - encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft.* art. *Hispania* e *Numantia* I. *Die Ergebnisse der Ausgrabungen*, (Munich 1914).

gen, e d'ela resultou asegún verbas dos señores Bosch Gimpera e Artigas Ferrando, consinadas no prólogo da edición castelá da *Hispania*: «un más exacto conocimiento de la geografía antigua y de los pueblos que ocuparon nuestra Península, ordenando y haciendo inteligibles muchas noticias que antes aparecían confusas, sirviendo más para confundir que para aclarar el cuadro de los hechos de nuestras tribus pre-romanas».

Com'a totalidade da teoría schultiana non interesa a Galiza, daremos soilo agora en liñas gerás, unha ideia dos puntos de vista mais saintes do sabio alemán.

Asegún il, o povo primitivo da Península é o Ligur, e non o Ibero, coma denantes coidabase, y-esta afirmación apóyaa n-un pasaje de Hesiodo que no século – VII, chama o *Ligues* (ligur) a todo o Ocidente europeu; en Eratósthenes, que sin dúbida recollendo unha noticia serodia, nomea á Hispania *Ligustiche*, y-en Avieno, que fala na Bética d'un *Ligustinos lacus*, e pon na Galiza y-en Portugal ós *Cestrimnios*, de nome idéntico ós Ligures da Bretaña. Cita tamén diversas toponimias caracterizadas pol-os sufixos *asca, osco e ur* coma ligurianas, y-arremata dicindo qu'os Vascos son os derradeiros representantes d'esta vella nazón.

Pra Schulten, os Iberos viñeron á Península despois dos Ligures, créeos de procedencia africana, e raza bereber, e supón qu'a sua entrada debeu verificarse en temp.s mol recuados, sendo a Andalucía o lugar ond pirmeiramente asentaron. Dend'ela, esten-ronse por Murcia e Valencia, ond'os geóg gregos atopan ja ós Bastetanos y-Edet. Esta terminación *tanos* y-os sufixos e pr *aur, tala, olb* e *il* sirven a Schulten pra guil-os nomes d'estirpe ibérica e pr'af sua procedencia africana, por identid se semellanza con outros no mes da anti- enas

Perto do ano – 600 estaba pol-o t época da a Península por Ligures e Iber aparecen dos'os pirmeiros no N. W. e C., co-a sua no S. e no E., e n-esta data, é c. povo novo d'Erlangen fai entrar en escea rás forasteiro que entra na Hespaña case seg peculiares dos paso de Roncesvalles apodér A coincidencia Meseta, e chegando despois a ue no século Océano, obriga os Ligures a ovoación d'esregiós do N. SW. A lembranza litoral atlánti-

atópase na fonte vella d'Avieno, que menciona ós *Saefes, Cempsi* e *Berybraces* com'habitadores do centro y-oucidente da Península e qu'ainda que non aparecen filiados coma Celtas, deben selo, já que nos libros posteriores de Herodoto, Éforo, Aristótelcs e Timaios, as partes da Península por iles ocupadas, designanse costantemente co nome de *Keltike*.

Pero no intre, os Iberos fóronse estendendo por Cataluña, e dend'alí pasaron ó Mediodía de Francia onde permaneceron deic'ós fis do século – IV. N-esta data, os Galos comenzan a ejercer presión sobre d'eles, fanos recuar car'os Pirineus, por cuios desfiladeiros vense obrigados a voltar á Hespaña. Já na Meseta, os Iberos guerrean cos C s, véncenos y-os que non son absorvi amado povo Celtíbero, precisan refux za e no S. de Portugal, ond'o- lati baixo o nome de *Cel* as fragas das serras pero nos restos

Apre
célliga
en
étn o de
T as antenas
de la Tene, y-o
tartésicas d'Anda-
as cerámicas dos po-
Olaya e do Castro, terminan
za no seculo III, asolagados pol-a
bérica que se repersenta arqueológi-
en Numancia, e cecais tamén nas es-
de São Julião e Guiffões.

ercciro grupo mais isolado a causa da
a situación geográfica excéntrica libre d'in-
fluencias estranas, e non tocado pol-a invasión ibérica, sigue desenvolvendo a sua especial modalidade deic'o final das guerras cántabras. Mais duradeira qu'as suas irmás de Portugal e de Castela, a cultura galega dos Castros aparece tamén mais individualizada. As suas armas, os seus brazaletes, os seus torques, os seus gaitos costrutivos, relevan que Galiza y-a sua continuación nas terras d'alén Miño, tivo na Edade do Ferro unha persoalidade ben marcada e barudamente sostida que s'acusa craramente ó esaminar a totalidade dos nosos elementos de juizo.

Continuaráse

Prioridade dos Celtas sobre dos Iberos coma povoadores da Meseta castelá.

A comprobanza d'este derradeiro punto non podía ser difícile. Povos tan distintos, de orige e procedencia tan diversa, debían crear necesariamente civilizaciós pouco semellantes, y-estas civilizaciós, ó moverse as razas qu'as produxeran n-un área geográfica reducida y en tempo relativamente curto, tiñan que representarse nos feitos arqueológicos con craridade d'abondo pra poder seguilas nas suas emigraciós, acompañalas nas suas conquistas y-estudalas nas suas superposiciós e nos seus arredamentos.

Pero coma queira qu'a arqueología peninsuar d'este período está fondamente avencellada co-a do centro e do Oeste da Europa, terei denantes d'entrar no esamen das suas particularidás que trazar sintéticamente un cadro da Edade do Ferro n-estas regiós, particularmente necesaria pr'a millor inteligencia da protohistoria galega que d'elas ben recibir unha raza e unha cultura.

A chaira igualdade da Edade do Bronce lura W. europeo crébase de pronto no alborexar permite neiro milenario denantes de Jesucristo. preto e ó ... da metalurgía do ferro parece n-este traballo, ... povos escuros que durante ... seu sono no C. e no N. do ... povos que trae con- ... nas de creación ...

A TEORIA DE SCHULTE

... artes, civili- ... a rudeza ... maneira certa aluden ás terras do Ouci... das suas europeo, pertencen ós séculos VII e VI en... semetes de Jesucristo, pero compre chegar ós auto... nos res gregos das centurias – V e – IV para ... na distinguir, nomear y-ata en ocasiós localizar ... os tres pobos qu'ocupaban aquela región. Son istes povos, o ligur, o ibero e o celta.

Cál ou cáles d'eles foron os que viviron no noso país? Verea Aguiar (1), Villamil (2), Saralegui (3) e Murguía (4) non dubidaron na resposta, e rexamente sostiveron a orige céltiga dos galegos; mail-as suas afirmaciós, apañadas moitas d'elas nas vellas creenzas da escola de Cambry caíron no esquecemento ó

(1) *Historia de Galicia.*
(2) *Antigüedades prehistóricas y célticas de Galicia*, Lugo. 1873.
(3) *Estudios sobre la época céltica en Galicia*, 1867.
(4) *Historia de Galicia.*

e trasformar os tipos que, procedentes da superior cultura itálica, lle chegaban pol-os antigos vieiros comerciás do ámbare. Y-estas duas civilizaciós foron estudadas pol-os arqueólogos que non soilo conseguiron penetral-o senso das suas evoluciós tipológicas, sinón tamén, e por meio dos sincronismos empregados ós textos e ós achádegos d'oujetos gregos d'época histórica poideron subdividilas y-encaixalas n-un marco cronológico.

Averiguouse así qu'estas civilizaciós célticas, que tomaron de duas estaciós a elas pertenecentes, os nomes de *Hallstatt* e *La Tene*, collían un espazo de tempo comprendido entr'a centuria IX enantes de Jesucristo, y-os pirmeiros anos da nosa era, e tendo en conta as varianles do seu utillage, chegouse a repartirlas y-a datalas do geito seguinte (1):

Hallstatt I,	de	– 900	a	– 700
Hallstatt II,	de	– 700	a	– 500
La Tene I,	de	– 500	a	– 300
La Tene II.	de	– 300	a	– 100
La Tene III,	de	– 100 ó comenzo do reinado de Tiberio.		

No pirmeiro período de Hallstatt, qu'asegún Dechelette ten seu orige nos países véneto ilíricos, os Celtas non fan mais que reproducir en ferro os derradeiros tipos d'armas da edade anterior. As longas espadas caraiterísticas d'esta época, son fabricadas sucesivamente en bronce y-en ferro; as fíbulas son escasas y as poucas que s'atopa son das chamadas de dobre espira e de navicella, habendo en troques d'abondo fistas de bronce e navallas da barba de corte semicircular, ornadas con buratos. Na Francia as sepulturas están de cote baixo un túmulo de terra ou pedra usándose indistintamente a inhumación y-a incineración.

A segunda fase hallstattiana, a mais interliterante pra nós, coma logo veremos, distínguese niós dounha renovación geral das formas. As esmente reincórtanse, adornando o seu puño con volveron gonzaciós postas ó geito das antenas galego definios; as follas d'estas espadas son mativo e forte. rro, reservandos'algunhas veces o

O autor d'este empuñaduras; xurden novos cesaria, foi un hi... que se coñecen cos nomes de Adolfo Schulten ...iforme, de botón e de ballesta;

(1) Vex. *Real - enc... wissenschaft. art., Hi...anuel d'Archeologie Prehistorique, Celtider Ausgrabungen, (Mi...ine*, t., II, pags. 622 e segs. (Paris. 1914).

aparece no oujetos d'adorno: cinturós, brazaletes y-algún torques; a cerámica toma pr'a sua decoración, motivos emprestados á arte helénica: meandros, grecas, que simultanea cos motivos indígenas: espiras, eses e circos sinxelos ou concéntricos; coma no período anterior, o modo d'enterramento mais geral é baixo túmulo, empregándos'os ritos d'inhumación e incineración; a gente vive dispersa en aldeas y-ergue pr'a sua defensa campos murados semellantes ós nosos castros.

As tres fases de La Tene, que teñen o seu centro de difusión nas Galias, e que non influiron na arqueología peninsuar mais que d'un geito secundario, caraiterizanse pol-a volta ás espadas longas, que s'enmangan por mélo d'un espigo n-un puño de corno ou de madeira; pol-a unión do apéndice co arco nas fíbulas, chegando a desaparecer aquil no derradeiro período; por un gran desenrolo das artes da joieria, que produz torques ben repujados, brazaletes d'ouro e de prata y-oujetos diversos esmaltados ás veces con rara perfeición; nos modos d'enterramento, o túmulo é sustituido pol-a tumba plana, e no grado final, os campos de refuxo comenzan a se convertiren en cibdades emprincipiando unha vida urbán que non abrangue un desenvolvemento autónomo por mor da incorporación dos países célticos ó Imperio Romano.

O Hallstatt I non está apenas repersentado na Hespaña. Soilo dous grupos de necrópolis situadas na costa da Cataluña e na provincia d'Almería, y-antre cuio mobiliario apareceron oujetos de ferro falanos de posibres infiltraciós de Francia ou d'Italia. Pero estas infruencias non pasan da región levantina, y-o centro y-oucidente permanecen alleos a elas. Mais de súpeto, estas partes da península vense invadidas por formas pertencentes a segunda fase Hallstattiana. Espadas curtas con antenas de bronze, típicas da centuria –VI, época do grado final d'iste período, aparecen en Castela y-en Galiza, amostrando co-a sua aparición a entrada na escea d'un povo novo que trai co-il istos elementos culturás forasteiros na Hespaña, pero propios e peculiares dos países ocupados pol-os Celtas. A coincidencia da arqueología cos textos que no século –VI, –V e –IV asinaban unha povoación d'esta raza á Meseta y-ós países do litoral atlántico, é pol-o tanto absoluta e indubidavele. E tal coincidencia ainda se confirma mais o ver coma dend'este momento, Celtas e Iberos nos seus respeitivos territorios, desenrolan duas civilizaciós inteiramente distintas. Nos países ibéricos e tartesios do Sul e do Levante, fondamente infruidos pol-as colonias púnicas e gregas, xurde unha cultura qu'aparte as suas difrencias locás, precísase nas cerámicas pintadas, nas falcatas, nas figuriñas votivas, e ten a sua suprema espresión artisteca no busto d'Elche e na estatua da sacerdotisa do Cerro dos Santos.

Paralelamente, os Celtas peninsuares, afastados dos seus irmaus de Francia, que por aquil entón forjaban a civilización de la Tene, crean unha cultura que por seguir apegada ós primitivos tipos hallstattianos, recib'o nome de post-hallstáttica, e que se desenvolve en tres grupos autónomos: o grupo castelá, o grupo S dos Castros, no centro de Portugal e probabremente en parte de Salamanca y-Extremadura, y-o grupo N dos Castros nas provincias septentrionás portuguesas y-en Galiza, con derivaciós en Asturias, León e Zamora.

Os dous pirmeiros ben caraiterizados, o de Castela pol-a atrofia progresiva das antenas das espadas e pol-os influxos de la Tene, y-o portugués pol-as infiltraciós tartésicas d'Andalucía, patentes nas vastas cerámicas dos povoados de Santa Olaya e do Castro, terminan a sua existenza no seculo III, asolagados pol-a invasión ibérica que se repersenta arqueológicamente en Numancia, e cecais tamén nas estaciós de São Julião e Guiffões.

O terceiro grupo mais isolado a causa da sua situación geográfica excéntrica libre d'infruencias estranas, e non tocado pol-a invasión ibérica, sigue desenvolvendo a sua especial modalidade deic'o final das guerras cántabras. Mais duradeira qu'as suas irmás de Portugal e de Castela, a cultura galega dos Castros aparece tamén mais individualizada. As suas armas, os seus brazaletes, os seus torques, os seus geitos costrutivos, relevan que Galiza y-a sua continuación nas terras d'alén Miño, tivo na Edade do Ferro unha persoalidade ben marcada e barudamente sostida que s'acusa craramente ó esaminar a totalidade dos nosos elementos de juizo.

Continuaráse

A LÊNDA DE SAN AMARO O PELENGRINO

TRABALLO PREMIADO NA FESTA DA LINGUA GALEGA DE SANTIAGO DO ANO 1924.

PROPIEDAD DO SEMINARIO D'ESTUDOS GALEGOS

PROEMIO

ENTROMEDIOS das múltiples relaciós maravillosas que enchen e adornan as haxiografías, que nos deixou en herdo a Edade Meia, figuran moitas procedentes das ficciós célticas cristianizadas e que, á través do tempo, conservou a tradición oral entre dos galegos.

Unha de elas, é a moi popularizada de *O Monxe e o Paxariño*, tan cheo de piedade como de encanto, e que pol-a sua formosa e sinxela forma a recolleu o noso gran poeta lírico Alfonso o Sabio, na suas celebradas *Cántigas*, senda número 103 e titulándoa *Como Sancta María feze estar o monge trecentos anos ao canto da pasariinna porque lle pedía que lle mostrasc qual era o ben que ansían os que eran en Paraíso.*

Os historiadores e eruditos buscan o orixen d'éstas, como o de outras tantas *tradiciós*, asignándolle variadas fontes, ora cristians e europeas, ora paganas e orientales cristianizadas, remontándose alguns hasta a antiguedade grega, o que non é de ademirare, pois n-esta leenda predomina o ideal dos goces d'unha vida eterna, sin límites nin concencia do tempo cal non poden seren os goces materiales da terra.

Na humanidade é inmanente o deseio da realización ultraterrenal d'unha dita sin fin que se non pode atopar no mundo que habitamos e que para os cristians ferventes somente lle é dado buscar, como na sua poesia *De la gloria del Cielo*, escrita no ano 1590 nos dí, Damian Vegas, na

paz perfecta y cumplida
con gozo tan sin rival
que es Dios la medida del
aunque es El tan sin medida.

Mais non tan sô nas creencias da antiga Grecia e nas do cristianismo vense refrexados tales anhelos. No paraíso dos celtas é na isla do occidente está a terra da eterna xuventude na que se ofrez ao home cantas ditas poida ambicionar.

∴

A *Cántiga* do Rey poeta é a primeira relación que d'aquela leenda aparez escribida na nosa mélida fala e inda cando D. Alfonso non sinala o lugar da acción, é indudabre que se deben inspirar, non en outra tradición estranxeira ou allea, como creen todol-os que teñen o prurito de esculcar para todo o noso un orixen eisotico, cal se foramos negados para toda creación, se non na que se refire ao sonado mosteiro de Armenteira ou á que se contrae ao convento de Rivas do Sil.

Mais non é o noso obxeto nos ocupar n-estas leendas, nas que tantos outros levan xa espigado, se non o facer notar os puntos de contacto que teñen con outra tradición dos nosos campos e que se refire a *San Amaro Pelengrino*.

∴

Damos, pois, á continuación a leenda tal cal a ouímos de labios aldeans, na feigresía de Figueiroa (Abegondo) onde se celebra unha romería para festexar o Santo tan abegoso.

Denantes de relatala faremos a indicación de que en toda a Galicia, ben baixo a denominación de *Amaro* ou ben a de *Mauro*, pois de dous santos difrentes fixose un só, confundindo o santo galego co santo alleo, atopanse feigresías, lugares, capelas, etc. etc., co nome de San Amaro.

E romatamos este xa longo proemio dicindo que nas leendas encóntrase o compremento da historia e inda mais millor o seu comentario por sere grande a valoría que así alcanza a crítica histórica pol-o impulso que lle presta a evocación poética.

A LÊNDA

Vida do Santo

Foi Amaro, un nobilísimo varón, ao parecer galego de nacimento, que á morte dos seus pais, topouse herdeiro de unha gran facenda.

Home piadoso e enteiramente cheo de fé, mais ben que en espiación de culpas pasadas, pois a sua alma «era branca como unha pomba», pol-osseus ímpetus relixiosos desprendeuse de todal-as suas riquezas en favor dos pobres e dos homildes, e fundou hospitales e asilos para os menesterosos, facendo ao mesmo tempo levantar mosteiros nos que se pedira á Deus o perdón dos pecados dos homes.

De toda a sua pasada grandeza, reservouse tan só aquela suma precisa para o desenrolo do pensamento que agarimoso acuciaba e que era o único ideal da sua vida cristián.

Mandóu constuir forte e lixeira nave, na que, o millor e mais xeitoso lugar estaba destinado á render culto á Deus, reservándose as incomodidades para os homes, como predisposlos ao sacrificio pol-o amor á Xesucristo, e él e a sua tripulación, despois de ben probisto o buque, lanzáronse, levando toda a sua confianza posta no Alto, en aventureira e longa espedición pol-os mares, sin mais guía que a esperanza e a fé, no percuro do lugar do Paraiso onde moran as almas dos patriarcas profetas.

O viaxe

Entregados por enteiro á mercede da misericordia divina, nin os ventos mais desatados nin as mais desfeitas e violentas tempestades, fixeron minguar o ánimo dos viaxeiros e sin se abater endexamais o seu esprito nin perdel-a confianza posta en Deus, siguiron entre duras e continuas penitencias e mortificaciós a sua pelingrinación, durante días e días, meses e meses, anos e anos, pregando á cotío ao Señor lles permitira realizal-os seus deseios: mais a terra tan cobizada non se deixaba ver por ningures, toldada pol-as somas do misterio.

Chegada ao porto

Compadecéndose Deus de tanta constancia e tan gran fé, permitiu que a nave de Amaro topase c'un seguro e apacibre porto n-unha costa descoñecida e solitaria.

Unha voz interior, a voz que caladamente fala no peito dos escollidos, díxolle á Amaro que aquel tan alongado paraxe era o tan salayado que buscaba e que dera ao fin co él, tras tantas e tantas zozobras e perigros continuos.

Deixou, pois, o santo no porto a sua embarcación, â que lle puxera o seu nome, non por vanidade senon por misterioso impulso, ao que non se poidera liberar e ordeando aos seus compañeiros que alí o agardaran, largouse valentemente car'a terra adentro, non levando outro apoyo e defensa que un báculo de forte pau de toxo e sin outra provisión algunha, cheo de confianza n-Aquel que proveendo de alimento aos paxariños, non habia de deixar morrer de fame ao seu devoto servo.

En precuro do Paraíso

Inda ben non dera comenzo á sua camiñata xurdiu ante dos seus ollos, agria e imponente serra, cal se o chan lanzara â conquista do ceo, serra que dende a bordo non tiña visto.

Por mais que lle parecia tela preto, canto mais camiño facía, día tras día, e noite tras noite sin case descansar e alimentándose das raices que topaba, xamais podía chegar á aquela, somellante aos deseios que magóan aos humans que por cerquiña que se crea tel-os, sua realización, tarde ou nunca se chega á ver realidade.

Monte arriba

Por fin chegóu á tripare as faldas da serra Esmagado do corpo, cansos e desfeitos os pés, mais c'o ánimo enteiro aprestóuse â faligosa subida de aquelas enfestas qne somellaban se perder no Ceo.

Moitismas foron as dificultades que lle saíron ao paso; mais logrouna vencer todas e asentou as suas prantas trunfadoras no cume mais outo.

Dende alí ollóu â vertende oposta e vislumbróu un val ridente no meio do que erguíase un muro branquisimo que no seu centro deixaba ver unha outisima porta de ouro, ornamenta da de pedras preciosas nas que, en múltiples e vivisimos refrexos, que ferian a vista, desfacía o sol as suas brilantes rayolas.

Non dudou, Amaro, nin por un só momento que aquel tiña de sel o tan cobizado lugar dos seus longos desvelos, e reposto da santa emoción que lle embargaba, axionllouse reverente dando gracias á Deus por lle haber permitido o ardente deseio da sua alma fervorosa e creente.

Chegada ao Paraiso

A baixada foi fácil e cómoda. Ás asperezas que deixara atrás, sucederonse sendeiros deleitosos, de cespede mol, e embalsamados os ares pol-o prefume das abondantes froles que os bordeaban.

Chegado ao muro, c'o mais santo dos respetos chamou timidamente na porta, primeiro c'os colenos, e non tendo remposta, o fixo logo un pouco mais forte c'o caxado.

Correuse, ao fin, unha á modo de plancha, e deixou ver unha admirabre e ben labrada mirilla, que somellaba delicado encaixe. Tras dos ferros que a defendian viuse aparecer o nobre rostro d'un venerabre vello, de longa e pobrada barba branca cal folerpas, o que c'o aspecto mais severo, â par que non desprovisto de dozura, preguntou quen era o ousado e atrevido que chamaba á aquela porta. trubando a paz, sosego e silencio que reinaba en tan santa mansión.

Díxolle, Amaro, o seu nome e o fin que había sido o norte do seu viaxe, pregando humildemente autorización para penetrar, siquera fose por breves momentos, n-aquel paraxe do Paraíso.

Repricoulle o anciano, que era nin mais nin menos que o patriarca Henoch, facendolle saber que a sua demanda non podía ser atendida pois endexamais home en carne mortal poderia entrar onde moran os xustós e benaventurados, e que o millor que faria tiña de ser de dal-a volta, que abondo fertuna tivera con chegar onde ollos humans non puxeran nunca a sua vista.

Impetrou de novo cremencia o piadoso Amaro, demandando encarecidamente que xa que non a entrada, lle fora siquera permitido ollar algun tempo á través da mirilla, para se gozar na contempración das delicias celestiás.

A visión do Ceo

Moveuse a piedade o Santo Patriarca e obedecendo á designios do Alto, otorgoulle o don pedido; mais non ben tiña apricado a sua vista o devoto pelengrino, ordenoulle Henoch que deixara o sitio e se elongara pois xa había estado mirando t e m p o abondo. E pechou a mirilla.

Todo cheo de africión pol-o curto da sua contempración deu a volta o noso bon Amaro. As maravillas da groria foran para él, cal visión axiña esvaida e das que, como San Pablo ao subir ao terceiro ceo, non afinaba á se dar conta.

O miragre

Dirixiuse, Amaro, en precura da sua nave e da sua xente e trasposta, agora facilmente a montaña, en de chegando â terra chã ollou inutilmente en todol-os sensos pois non descubriu unha nin outra. Mais xulgou se ter trascaburrado no camiño pois fora moi curto e non tardara en recorrelo senon un día, cando empregara moitos na sua ida. A mais en troques da soedade na que deixara os seus, vía nas beiras do mar, que enchian numerosas embarcaciós unha grande e populosa cibdade, sobre da que descollaban, cal reinas e señoras, as erguidas torres de unha eirexa. Grandes fatos de xentes, o mesmo por mar que por terra, dirixíanse cara â urbe.

Como chegaba a noite, determinou Amaro ir él tamén ao pobo en busca de casa cuberta, pra descansar e largar â mañán siguente en busca dos seus. Mais antes quixo matal-a sede que o esligaba facía longo rato bebendo nun craro regato ,e chamoulle a atención, ao se ver refrexado nas augoas, o vello que estaba e a brancura do seu pelo e barba mais achacouno âs penalidades da sua empresa.

Xa entromedias dos camiñantes ao se mistufurar co eles, dirixiuse cara ao tempro pra facel-as suas cuotidianas oraciós e darlle rendidas gracias á Deus pol-a protección que lle dispensara no seu viaxe.

Ao demandar aos seus compañeiros de camiño a advocación da eirexa, grandiosa pol-a sua magnificencia e estensión, non se quedou pouco pampo ao lle decir que era a de *San Amaro*, sendo cada vez maor o seu espanto ao lle añadir que a cibdade se chamaba tamén *San Amaro*, en recordo do seu santo fundador, un venerabre pelengrino que chegado á aquel porto, dende longas terras, facía uns 300 anos, no mesmo día en que se alcontraban, habia ordenado â tripulación do buque que o levara, e que tiña o nome do seu dono, que alí o agardara. San Amaro internouse pol-o país adiante, e nunca xamais volveranse á ter noticias suas.

A tripulación, cumprindo as ordes que lle deran, siguiu esperandoo, e ela foi á que votou os cimentos da cibdade no pirmero aniversario da partida do que tiñan xa por santo.

Posta baixo do seu patrocinio, axiña medrou e non se tardou en levantar o tempro en honra á varón tan santo e milagreiro como o tiña probado ao correr do tempo. En acción de gracias pol-os beneficios alcanzados por santo tan abegoso, cal era San Amaro, todol-os anos no seu aniversario, celebrabao o pobo con festas e regocixos, tributandolle ao mesmo tempo a sua gratitude co as mais grades solenmidades relixiosas.

Así, Amaro, entendeu can grande é o poder e sabidencia de Deus Noso Señor e como éste llas había amostrado no que él entendera fora tan sô rápido istante.

Santa morte de Amaro

Nada lles dixo, o Santo aos seus acompañantes. Procurou chegar canto antes â eirexa e despois de postrarse diante a Santidade de Xesús Sacramentado á quen adorou reverentemente, presentes crerecía e fieles fixolles exacta relación do que lle acontecera. Tan pronto a arrematou, o mesmo que o frade de Armenteira, entregou a sua alma ao Creador de Ceos e terra; mais antes de eisalar o seu derradeiro salayo, antes de deixar a compaña dos homes â que volvera por curtos momentos, pudo repetir, Amaro, o que o Apostol San Pablo, dixo na sua Epístola I aos corintios:

«Os ollos non viron, nin os ouidos escoitaron, nin o curazón do home sentíu, canta e qué grande é a felicidade que Deus prepara aos que o aman.»

COLOFON

Véxanse, pois, as analoxías que gardan entre de sí as leendas de *El monje y el pajarillo* e a de *San Amaro o Pelengrino*. N-estás formas son coñecidas en Galicia, sobresaíndo n-elas o principio fundamental e piadoso de que somentes na gracia de Deus está a fonte perenne das ditas sin lindeiros nin tempo.

A leenda de San Amaro, de non vir dos celtas, trae o seu orixen da antiguedade grega que nos fala por boca de Homero e Herodoto de que os Campos Elíseos e as illas dos Benaventurados achábanse nas misteriosas rexións de Occidente, pintándonos eses paraxes como donde «nin neva, nin chove, nin os elementos se descadean, se non que o Océano fai soprar de continuo unha bris soave e refrixerante» e nos que, materializando eles a vida, «O corpo se deleita c'os manxares que mais prestan.»

Según Plutarco nos conta na vida de Sertorio (121-72 a J. C) éste sintíu vivismos deseios de habitar n-aquela Illa e foi na sua busca cobizoso de disfrutar alí unha eisistencia libre de toda tiranía e de toda guerra, n-aquel lugar de tranquilidade e felicidade absolutas.

Esas illas dos Benaventurados ou Afortunados, (1) eran as illas Canarias e no partido xudicial dos Llanos, na da Palma, hay no concello da Punta Gorda, ao NO. de aquela, o pago e feigresía de San Amaro ou San Mauro, que así a chaman indistintamente e que está dominada por unha outa montaña, lugar que tan ben concorda co a leenda que vimos de relatar.

A pureza da relixión católica, libre da groseira materialidade do paganismo, nos fai saber que é o Paraiso, non paraxe de satisfacións de apetitos terrenás, se non a mansión celestial na que somentes á alma lle é dado achar a aspiración do seus ideás n-unha eternidade de santos goces e delicias espirituás.

Euxenio Carré Aldao.

(1) Asignaronlles difrentes situacións. HESIODO foi quen en *Obras e días* chamounos así por primeira vez. Para as inscripcións referentes á este punto: Kaibel: Epigrammata Graeca y Berlín, 1878.

QUOD NIHIL SCITUR (1)

Porseguimento

Que é saber? Coñecel-as cousas pol-as causas, din. Non está ben: a definición é escura, pois sigue axiña o probrema das causas, mais difícile qu'o pirmeiro. Pra coñecer unha cousa, compre pirmeiro coñocer todal-as causas? A eficiente, de ningún xeito: pois, que pon meu pai pr'o meu coñecemento? Qu'importa o fin? Ademais, si qués, coñecer perfeutamente o causado, compre que coñezas tamén perfeutamente as causas. Que se sigue d'eiqui? O non se saber nada, si queres ter un coñecemento perfeuto das causas eficiente e final. Demóstroo. Pró meu coñocemento perfeuto convén coñecer perfeutamente ó meu pai; pra coñecer a iste, compre que coñezas denantes ó pai d'il, dispois o pai d'iste, e así ate o infinito. Das demais causas ó mesmo; e o mesmo da final.

Has dicir que non consideras os particulares que non cán no dominio da cencia senón os

(1) Véxanse os números 12 ó 15 d'iste boletín, onde principiu a pubricación do soadismo tratado do Francisco Sánchez.

O Sr. Alberto Feio, de Braga, tivo a gentileza de nos remitir un número do *Diario do Minho*, d'aquela vila, onde ven un seu artigo rebatindo os argumentos do noso compañeiro D. Xan Aznar Ponte sobre ter nascido en Tuy Francisco Sánchez. Trai partida de bautismo do filósofo, atopada e pubricada pol-o Dr. José Machado o ano 1920 no *Boletim da Bibliioteca Pública de Braga*, tomada dos rexistros da parroquia de San Joao do Souto, e que di:

Aos XXV días de julho baptisei francisco filho de antonio sanches físico e de sua molher filipa de ssousa padrinho o commendador antonio de castilho e madrinha maria gonçalves molher do Licenceado manoel aranda moradores na Rua do Souto.

O Sr. Aznar Ponte era a quen competía, pois ten iste asunto estudado, aportar os escrarecimentos precisos pra reutifical-a sua opinión ou sostela no seu caso. Pra nós, tando dá que fose de Tuy coma que fose de Braga, pra qu'o teñamos por noso. A evidencia d'un mesmo espríto — a y-alma dos vellos Cancioneiros — a latexar d'unha e d'outra veira do Miño — e que non é tampouco descoberta nosa, senon evidencia que comparteu os millores inxenios de Portugal — val mais no orde do pensamento e da coltura, que todol-os arredamentos que por outra banda poida haber antre Portugal e Galiza. O pobrema mais principal a resolver pol-os pensadores e pol-os esculcadores da y-alma popular e da y-alma erudita das nosas terras, é o de si as obras e as ideias de Francisco Sánchez responden efetivamente ó noso espríto extremo ocidental galaico-portugués, ou si mais ben non refrexan o espríto mediterráneo de Montpellier, ou o vello sangue judaico que levaba nas veas...

universás; home, cabalo, etc. Así é de certo; e por iso dicía eu enantes, qu'a tua cencia non é do home verdadeiro, senon do que ti inventas; por iso non sabes nada. Mais sexa: considera ti ese home finxido, non o has coñecer, se non coñecel-as causas suas. Non ten causa eficiente? Non o vas negar, Si queres coñecer esta, tes que coñecer pirmeiro a sua causa eficiente. Non chegarás á fin, nin saberás, o que seña ise teu home; nin saberás o que fose o verdadeiro: logo non sabes nada. Cecais recurras a Deus, imenso e boísemo coma causa pirmeira e fin derradeiro de todo, e dirás que ahí tes que parar e non penetral-o infinito. D'esto hei falar mais adiante; pol-o d'agora consinto. Que se deduz d'eiquí? Que non sabes nada.

Fuxes do finito e ves caír no infinito, imenso, incomprensibre, inefabre, inintelixibre. Ou é qu'o infinito pódese saber? De ningún xeito. Mais pra ti é a causa de todo. Por iso asegún a tua definición, pró coñecemento dos efeitos é preciso o coñecemento do infinito. Logo non sabes nada. Si pro coñecemento das cousas non xusgas precisas as causas eficiente e final, porqué non distinguiches na tua definición? Pois eu entendía todas, cando ti falabas en ausoluto: coñecel-as cousas pol-as causas.

Mais n-outro lado comprende y-enumera Aristóteles todal-as causas, eficiente, material, formal e final, cando dí que nós xusgamos coñecer as cousas cando coñecemol-a sua causa pirmeira. Mais concédoche (ainda cando non deba, nin lícitamente poida concederse) que non sexan precisas á causa eficiente e mais a final. Quedan duas, a material e a formal que penso entendes que han ser coñecidas; mais esto é o de menos.

Si queres coñecel-a forma, compre, asegún a tua definición, qu'a coñezas pol-as suas causas. Non pol-a eficiente e final, com'enentes, mais pol-a material e formal. Mais non as tés, por conseguinte, non a coñecerás. Mais si a esta non a coñeces, tampouco podes coñecer aquelo de qu'ela é forma; pois iñoradal-as partes, iñórase o todo.

Direi igoal da materia, qu'ainda é mais simples e menos Ente e da que cecais non haxa causa niugunha, pol-o menos eficiente, material e formal, asegún Aristóteles. Da final, pódese dudar. Que dís d'Esto? Qu'abonda o coñecemento calquera das causas pra ter cencia d'unha cousa, anqne non sexa perfeuta. Esas son fábulas. É imposibre coñecer perfeutamente o todo cando non coñeces perfeutamente as partes.

Agora ben; s'eu che concedera iso, pergunto: pode haber forma da cencia e da materia? Concederás que si, posto que confesaches qu'o sabes todo. Ainda unha vez. Sábel-o pol-as causas? Si non é así, a tua definición é nula; si é así fago a mesma pergunta respeito das causas, é que poden coñecerse? Non menos qu'aquelas, senon millor, por qu'asegún ti, son mais simples, mais coñecidas por natureza e por conseguinte mais coñecibres. Cecais pol-as causas? Iremos dar ó infinito. A definición é nula. Pol-as mesmas razós, non sabes nada.

Xa Aristótcles s'ouxetou a si mesmo isto: si a cencia sollo é aquela que s'outén por demostración; posto qu'os pirmeiros principios se non poden demostrare, non haberá cencia d'iles. Mais non satisfaceu dicindo que non toda cencia era demostrativa, senon que é indemostrabre a d'aquelas cousas que non teñen medios. D'eiquí siguese ser certo que non foi dita *simpliciter* aquela frase: «saber é coñecel-as cousas pol-as causas» e aquela outra «a cencia é un hábito adequerido por demostración», si é que hai algunha que se non outén por demostración.

Millor dixera n-outro lado e podíase excusar, si sempre houbera falado do mesmo xeito e algunha vez s'houbera espricado craramente tocantes á cencia. Mais coma de cote é vagaroso, confuso e incostante, non deixou lugar prá disculpa.

Il tiña dito: «a cencia das cousas das que hai principios, causas y-elementos, depende do coñecemento d'isles. É ridículo o modo com'espoñen esto os seus secuaces, pois cambeando as cousas por verbas e siloxismos (adormentados pol-o erro antigo e podrecendo n-il) interpretan os principios com'as proposiciós pirmeiras da cencia, coñecidas ou supostas, ás que chaman principios e dinidás; esprican as causas com'as proposiciós medias que se fan antr'aquiles e a cousa que se vai probar; os elementos son o suxeto, o padricado,

a cópula, o termo medio, o extremo mor e o menor.

Él non é esto unha sútil invención? ou mais ben un soño? Así enganan un pouco ó seu principe. Istes non o comprenden nin o siguen, engáñanse moito mais: ate que por fin caen en lantas vanidás, arredándose sen dárense conta da verdade:

Mais voltemos á Aristóteles. Non pode ser disculpado: n-un lado dicía que hai cencia dos pirmeiros principios, pro que é indemostrabre: N-outra: qu'o coñecemento dos pirmeiros principios se non chama cencia, mais inteleición. Esto vai fora de propósito. A cencia d'unhas e d'outras cousas, s'a houbera, había ser perfeita. Mais coma se non ten cencia d'istes, tampouco se ten d'aquelas cousas das cales istes son principios. D'eiquí sacamos que se non sabe nada.

Ademais, que outra cousa é a cencia si non a inteleición das cousas? porque logo diclmos que sabemos algo, cando non o entendemos. Mais tampouco é cerio qu'a cencia sexa dobre; unha e simples sería, si a houbera, com'é unha a visión: habería non embargante modos d'outela; un simples, cando coñecésemos unha cousa simples, com'a materia, a forma e o espríto, si queres; outro composto por dicilo d'iste xeito, cando coñecésemos unha cousa composta, que conviñera espricar pirmeiro e coñecer pirmeiro cada unha das suas partes, e despois o todo. O pirmeiro modo precede de cote ó segundo; mais non sempre iste sigue a aquil.

Nos dous casos, a demostración non sirve pra outra cousa que pra amostral-a cousa que se ha coñecer. Mais abonda, pois dixemos moito mais do que semellaba convir pra quen nada sabe. Mais non sen razón foron ditas estas cousas. Ate eiquí, amostrei a iñorancia dos outros tocantes ó coñecemento: agora exporei a miña definición, non vaya ser que pareza ser un soilo o que sabe algunha cousa. Por elo poderás ti saber quan iñorantes somos. As cousas que ate agora foron aceutadas por moitos, a min parécenme falsas, coma xa amostrei: as que en adiante direi, parécenme verdadeiras. Pode que ti xusguel-o contrario, e cecais sexa iso certo; d'eiquí seguiráse a confirmación da tése: non se sabe nada.

Imos ver o que sexa saber, pra que mais manifestamente se concruya si se sabe algo. *Scientia est rei perfecta cognitio*. Veleiquí unha fácile, e emporiso verdadeira espricación da verba. Si perguntas pol-o xénero e a diferencia, non chos darei; pois estas son verbas mais escuras qu'a definición. Que é o coñecemento? De certo non saberia espricalo d'outro xeito; e si d'outro xeito o definise, d'esta definición e das suas partes, poderías ti pergunlal-o mesmo; así endexamais chegaríamos á fin, sendo perpetua a dúbida tocantes ás verbas. Por esta razón as nosas cencias son infinitas e inteiramente dudosas; cos nosos esforzos intentamos demostrar con verbas as esencias das cousas, e d'esprical-as verbas por medio d'outras, o cal non somentes é difícile, senon imposibre. Nada sabemos.

Dis que nas cuestiós chega un istante que copre deterse. É certo, por que se non pode proceder d'outro xeito. Mais non sei o que é o coñecemento; definemo. Diría que é a comprensión, a penetración, a inteleición da cousa e calquer outra verba, si a hai, que sinifique o mesmo. Se d'isto aínda dudaras, calarei; mais pedireiche outra definición; si a deras, dubidaría d'ela e d'iste xeito traballaremos de cote en perpetua iñorancia.

Que é o que nos queda? Estremo remédeo: pensa ti por ti mesmo. Pensaches e cecais na mente comprendichel-o coñecemento: mais é igoal, si non. Eu tamén paréceme telo comprendido. Que se sigue d'eiquí? Que cando falo despois contigo sobre de coñecemento, supoño que é atal e coma eu e comprendín: ti pol-a tua banda, atal e coma o comprendiches. Eu afirmo que é unha cousa; ti pol-a contra que é outra. Quen vai fallar n-iste preito? O que teña coñecido verdadeiramente o que é o coñecemento. Quen pode ser? Ninguén. Cada un parez doctismo pra si mesmo; a min paréncme todos iñorantes. Podía qu'eu soilo sexa o iñorante: eu quixera saber esto, mais non podo. Que vou dicir, logo, qu'estea exento d'iñorancia? Nada. Entón, porque escribir? Eu que sei. Com'os iñorantes, serei iñorante, home son, que facer? Nada importa.

Volvo ó asunto. Nada sabemos. Mais a fin de que o discursso siga, supón a expricación

dada por min da verba cencia; e d'eiquí deduzamos non se saber nada, pois supor non é saber, senon finxir; e por esto das suposicións nacerán ficcións, mais non cencia Olla onde nos levou o discurso: *toda cencia é unha ficción*. É evidente; a cencia outense por demostración, esta supón a definición, mail-as definicións non poden ser probadas, senon que deben ser creídas; logo a demostración por suposición producirá unha cencia suposta, non firme e certa. Todas estas cousas dedúcense dos teus principios.

ARCHIVO FILOLOXICO E ETNOGRAFICO DE GALIZA

CONTOS

O zapateiro e o demo (1)

Na noite de San Silvestre, solen as bruxas ir ó campo de Sevilla, a bicarlle o traseiro ó Demo.

Achándose unha bruxa amigada c'un zapateiro, e tendo qu'ir ó dito campo, díxolle a íl que non fose á noite á sua casa, que tiña que faguer un viaxe, e íl respondeulle que quiría ir co-ela, ó que ela lle respondeu que non podía ser, mais despois de tanto terquearlle, cedeu a bruxa, y-emprenderon os dous o viaxe.

Chegados misteriosamente a dito campo juntáronse todal-as bruxas, e antr'elas o zapateiro, vestido de muller; as cales puxéronse en ringla, e o Demo no comenzo d'ela e íbanlle bicando o traseiro, unha por unha.

Chegoulle a vez ó zapateiro, e parouse diante de Satanás, e dixo pra sí:

—Y-eu voulle bicar o traspuntín a iste larpeiro?

E acordouse d'unha sobela que traguía no bolso, quitouna, e cravoulla no traseiro ó Demo, ó que íl respondeu:

—Ay, hó, que barbas tés!

(1) Iste conto, do que non temos escarecido a procedenza, como tampouco dos dous que veñen atrás d'íl, é o mesmo que sirven de vase ó Valentín Lamas Carvajal pr'o seu *Zapateiro de Cangas* pubricado no libro *Gallegada*, Ourense, 1887. O qu'eiquí damos, e unha lembranza popularizada da lgutura da *Gallegada*, ou é a fonte popular en que s'ispirou Carvajal? Non é dondo determinalo sin mais datos.

Notemos: que dí o *campo*, e non o *arcal* de Sevilla, com'outros contos de bruxas. Qu'o zapateiro pra ir á juntanza das bruxas *tense que vestir de muller*.

Qué se vai o San Pedro!

Querendo un Abade presentarlle ós feigreses pol-o día de San Pedro a image do Santo, víu qu'estaba moi vella e comesta da polilla.

Perguntoulle ó sancristán qu'iban facer pra non perdel-a esmola qu'aquil día ofercía a gente; e o sancristán díxolle que había na parroquia un home moi imitante ó San Pedro, e que dándolle ben de jantar e pagándolle, faría aquil día de Santo.

Enteirado pol-o sacristán, o home parecido acetou; e despois de ll'indicaren mil veces que non tiña que se mover nada, arranxárono e púxose no altar (1).

As pirmeiras horas pasounas sen remexer. O peto ja iba cheo, e a eirexa chea de gente.

Chegou a hora da misa, alcenderon as velas, e o probe do santo ja non aturaba coa calor e as moscas qu'o viñan picar.

O comenzo da misa foino resistindo,

(1) É un caso ben socorrido nos contos populares iste d'un home que fai de santo, ou d'estauta de calquera cráa. Por cheger, chegou, que lembremos agora, a unha novela de George Meredith. Nos nosos contos hai moitos casos d'istes. O humorismo galego sácalle moita punta á compromet'da situación do home-estauta.

mais chegada á metá, ja non aturaba coa calor e as moscas qu'o viñan picar.

O comenzo foino resistindo, mais chegada á metá, já non aturou e brincou do altar embaixo e botou a correr pr'a casa. Os feigreses ficaron espantados, berrando:

Qué se vai o San Pedro! Qué se vai o San Pedro!

A misa dos difuntos (1)

O crego d'unha aldeia pasmábase de que todal-as noites tocaban as cámpáas, sen que ninguén soubera quen era o campaneiro.

Despois de perguntar a todol-os veciños quen era o valente que quería velar unha noite ó que tocaba, ninguén se decideu a tan medoñento cárrego, e o crego non tivo mais remédeo que chamar un piquete de tropa, e perguntar quen era o valente que tiña decisión pra faguel-a garda de noite na eirexa.

Presentouse un d'iles e púxose á noite no altar mór, e pol-o meio da noite, víu unha das louxas que s'erguía, e saíu un crego que foi tocal-as campáas; o soldado amedrantado, lle non dixo cousa ningunha, mais ó vir de tocar, deulle o alto, mais o crego non fixo caso, e meteuse outra vez debaixo da louxa.

Pasou un pedazo, volveuse erguel-a louxa, e saíu o mesmo crego, O soldado enrabechou e pillando o fusil, díxolle:

—Ou te dás, ou mátote, e despois non volves tocar mais!

O crego respondeu:

—Non toco mais, pro tesme qu'axudar á misa, e non tés que mirar nada pra trás en toda ela.

O soldado dixo que ben, emprincipiaron coa misa.

O comenzo foise sostendo sin ollar pra trás, mais chegado deica a mitade, já non pudo mais e mirou arredor, vendo con espanto qu'a eirexa estaba chea das almas das persoas alí enterradas. Mirou outra vez, e já non viu nada, e o crego qu'estaba dicindo a misa, desparecera.

Despois saíu da eirexa, contou ós veciños o que ll'acontecera, e morreu ós poucos istantes.

(1) Tamén iste ten semellanza c'outro do Lamas Carvajal en *Gallegada*, titulado *As tres misas do galo*, tomado d'un orixinal francés. Trátase alí d'un crego que dixera as tres misas do galo aprésa e distraído, pensando na colación, e a familia qu'as estaba ouvindo tampouco atendía, e d'aquela, todol-os anos por moito tempo tiñan que voltar todas aquelas almas ó mundo en penitencia a repetiren as tres misas do gàlo.

Outro caso de misa dos difuntos é a leenda referida no número de NÓS, co título *d'a Sociedá do Óso*.

Duas variantes asturianas do que agora damos elgui veñen no libro de C. Cabal, *los cuentos tradicionales asturianos*, Madrid, sen da'a (Ed. Vóluntad), cos títulos de *El ahorcado* e *El Soldado valeroso*, ás duas compretas, pois n-elas espricase a razón do caso, qu'era no primeiro o crego purga o pecado de esconder baixo terra os cartos que lle sobraben; no segundo, o crego cobrara adiantadas varias misas de difuntos, e morrera cando lle faltaba unha por dicir, e tocaba as campáas ate qu'achase un valente que ll'ajudara á misa.

A versión que nós damos é pol-o tanto incompreta.

As estopas

Un domingo, o crego d'unha aldeia mandou o sacristán que collera un cuartillo de gas e unhas poucas estopas, e cand'istivera íl padricando, que había ser tocantes ó inferno, rubira ó tellado, quitara unha tella, e pol-o burato fora botando pouco e pouco estopas ardendo.

Principiou o crego o sermón, e o sacristán a botar de cando en cando estopas acesas, e o crego dicia:

—Mirade, hastr'o demo sabe que estamos falando do Inferno!

Sigueu coa plática, e d'alí a pouco, advirteu qu'as estopas ardendo já non caían. D'aquela berrou:

—Anda Satanás! sigue botando mostras do teu lume eterno!

E o sacristán, que rematara co-as estopas respondeu:

—Gas inda hai, señor Abade, mail-as estopas já acabaron!

RECOLLIDOS POR
TOMÁS CID E IGNACIO HERRERO
ALUMNOS DO MAGISTERIO

Que me leva o demo

Refiren na Limia, qu'indo unha noite o sacristán pechal-a eirexa de Lampaza ou Parada d'Outeiro, que n-esto non andan seguros, sinteu drento un grande estronicio, causado por un por-

co. que se metera alí, e andabas ás fuciñadas cos bancos e cos confesionarios. O sacristán papou un gran medo; pechou a porta sen mirar e veuse correndo á reutoral, dicirlle o Abade:

—Ay, señor, veña, veña por Dios, qu'anda o demo na eirexa!

—E logo como é eso, hó?

—Si señor, anda, sentino eu qu'anda metendo un barullo grandismo, a couces cos confesionarios, e a cornadas. Veña desconjuralo correndo.

—Imos logo alá.

E o crego revisteuse co-a pelliz e a estola, dos exorcismos. Com'o sacristán nunca se vira n-outra, perguntoulle o qu'il tiña que faguer. O crego espricoullé:

—Ti, a todo o qu'eu diga, non dís mais que: Amén! entendes?

E foron. Dentro da eirexa sintíase o porco andar a catro pés e a toupadas co-as portas. O crego e mail-o sacristán, se medo levaba un, medo levaba o outro.

O crego abriu o libro, e díxoll'o sacristán:

—Abra a porta y-entremos.

O sacristán, que tremaba com'unha vara xerde, respondeu:

—Ai, señor Abade, pirmeiro vostede.

—Boeno logo! Non t'esquencias: a todo qu'eu diga, ti respondes amén!

Foron abrindo a porta a modiño mais o porco de que viu un sitio por onde fuxir, botou a correr car'a porta, e coma non tiña sitio, meteuse por antr'as pernas do abade que non sabía quen era o qu'o levaba, principiou a berrar:

—Ay. Ay. Ay, que me leva o demo!

E o sacristán iba berrando atrás d'il:

—Amén, señor, amén!

REFERIDO POR
M. F. (LAMPAZA)

TEMAS COMPOSTELANOS

A PAISAXE

Santiago frorece secularmente n-unha rexión de contauto dos dous tipos difrentes da paisaxe galega: o montesío, esquivo, cuasque ermo das terras do Tambre e vals verdecentes que preludian a saudosa beleza do val Ullán e da ría d'Arousa. Despois do cemiterio a final da rua de Bonaval, romantizado pol-as oxivas nórdicas do ábside de Sanot Domingo, despois do cruceiro de San Pedro, a túneca de pardomonte do ermo paisaxe alóngase en lexanías griseiras. A carretera da Cruña tamén sai en precura dos abertos hourizontes d'un *dos de pays* batido pol-os ventos, comesto das ovellas, soilo decorado nas cedas primaveiras pol-a sinxela froración das uces e dos toxos. Os camiños pechados antr'as outas tapias d'hortas que saen de San Francisco, levan ós fresqueiros prados do Sarela. O bosque de San Lourenzo, a carretera de Noya, as terras e lugares que chegan preto da Ferradura, xa son d'outro xeito. Dend'a Ferradura dominase un dos hourizontes mais compretos da nosa terra: ó lonxe azuleian os curutos de Barbanza e do Treito na direición da ría de Noya, os milleirales e arboredos da Mahía contrastan co cume penitente do Pedroso, os piñeirales de Conxo xa son irmaus d'aquiles da veiramar que soan á compás do Atlántico. Pra sintir o esprito de Compostela é preciso fuxir algunha ves do feitizo das arquiteituras pra paseiar por estradas e congostras. Santiago tan penetrado pol-a vida da aldeia, cidade de pazos, de mosteiros, centro de paisanaxe, fogar das tradicións, xurde mais compreto e vivo contemprando o fincar das suas raíces no vello chán galego. Como todal-as grandes creacións é universal sen deixar de ser da terra, e cicais precisamente por selo en mais outo grado que ningunha outra vila.

A RUA NOVA

Santa María Salomé co seu sinxelo pórtico aldeán parés unha fidalguiña d'aldeia entr'os grandes pazos de señores encopetados. Esta Rua Nova é un anaco d'unha Ravena menos tráxica, menos desfeita, como que en vez do sopro morto do Adriáteco, chega eiquí os creadores nevoeiros atlánteces. Na Rua Nova hai ó menos oito perspeutivas difrentes, un xogo de soportales asegún andamos por ela. Os pazos grandes coma Audencias Territoriales, alternan c'as fachadas barrocas nas que a pedra sabe xugar co-a luz do sol e da lua, e os ferros froridos c'as *improntas* súpetas das chuvias. Hai os soportales de *loggia* italiana, os que forman un narthex ós pazos, os mais familiales que collen varias casas e teñen teito caleado con bombillas eléutricas com'as sáas domésticas. E eu conceitúoa a vía mais nobre d'esta Compostela que non ten unha gran rua trasversal com'as cidades mediterráneas (Corso). N-a Rua Nova, os oficios teñen carís arcaico ou artisteco, carpinteiros, xastres, chocolateiros d'aspeuto crerical, sobre todo os chocolateiros, que van rasurados, visten de loito, trepan pouco, teñen a coor do cirio e as maneiras soaves dos que traballan pol-a noite ó acollido.

A QUINTANA DOS MORTOS

Toda Compostela está chea da ledicia do campo galego. Hastra a graníteca praza Quintana, ascéteca e fría, anímase no lado N. sobr'as escaleiras, co-a fachada d'un verdadeiro

pazo, de leda ornamentación barroca, solaina e parra vella. En Santiago a auga decorre coma por riba dos outeirales: drento de moitos sigros os edifizos veránse fondamente traballados pol-a erosión das chuvias, ó igoal dos cotos. Xa teñen contribuído á ornamentación n-un senso románico ou barroco. Na Quintana zoa cando chove com'o cair da auga n-unha fonda cisterna: é de certo unha cisterna d'eternidade e d'ensoño secular. Está laxeada co-as pedras d'un mosteiro desfeito, e o muro impracabre de San Payo é unha d'esas supreficies de pedra que parescen seguir a un por ruas e prazas, axigantándose na noite. Hai n-esta praza un misticismo maduro, feito, cecais un pouco escurialense a primeira vista. Mais as ventaniñas románicas do ábside vello asoman cheas d'alborada por riba da frialdade neo-crásica dos ábsides novos.

O ARCEBISPO BARROCO

Fray Alonso Monroy, un riquismo mexicano da ordre de Padricadores, gobernou os trinta derradeiros anos do sigro XVII. O barroquismo ten moito dos novos mundos: a fartura de lus e coor das selvas e dos mares foi entrando pouco a pouco en Europa. Comenzando pol-e manuelino portugués e mais oumenos contido pol-a disciprina crásica, van dominando as variadas sortes do barroco: n-esto arte, á veira da fartura que nasce do comprimento de todos os fis, hai a dita infruenza dos mares de coral e das selvas cheirosas do Trópico. Monroy gastou un *platal* en obras decorativas (o Camarín do Apostol, por eix.) e cousa ben siñificativa, no órgano mor da Catedral. Eiqui pódese apricar a doutriña de Spengler. Dorme na capela, feita por il, de Nosa Señora do Pilar, no ábside: a lus cai escenográficamente dend'a bóvada octógona sobr'as marmóreas de coores dispostos n-un xeito decorativo e suntuoso. Sesenta prolixas liñas de latín outonizo forman o epitafio do Arcebispo, o mais elocuente da Catedral. Retórica, plata, luxo; esta capela e irmá da eirexa de Guadalupe en México.

TEÓLOGOS E FILÓSOFOS

As duas fundaciós do gran Fonseca, os Colexios de Santiago Alfeo e San Xerónimo foron lamentabremente desfeitas en 1830. A vida corporativa cuasque conventual dos colexiales de terse conservado, formaría fogares de outos estudos crásicos e teolóxicos animados, como en Etón, pol-o vida sportiva. Os vintecatro becarios probes de San Xerónimo, ouían os cursos de *Sumulas*, *Lóxica* e *Filosofía* durante tres anos; levaban mantos de buriel, comían ás once e ás nove no inverno, ás dez e ás cinco no vran; tiñan tres profesores (Regentes) y-eran dirixidos por un Vice-reutor, Os dazaolto colexiales de Santiago Alfeo levaban lobas de buriel e becas de grana; estudaban seis anos de Teoloxía, pois xa eran graduados en Artes; o Reutor e os consiliarios eran nomeados antr'os colexiales. A vida nos dous centros era severa e ocupada. Os filosofos recibían cada día unha libra castellana de carneiro, e os días de pescado, o valor equivalente. «Mas no se le ha de dar vino ni ante ni post; sino tres maravedís de azeite para cada uno para cada noche para que estudien». Os teólogos de Santiago Alfeo recibían diariamente unha libra galega de carneiro e «un quartillo de vino. que en este reino se dice neto, aiento a que son estudiantes y han de andar en el curso de Teologia» Os leutores tiñan dous cuartillos. A Filosofía era «Ancilla Theologiæ».

O PAZO DE ALTAMIRÀ

A casa gótica que había n'outrora na praza do Pan debería chamarse *palazzo*, a florentina. Un pazo galego non pode ser oxival; está feito pra erguerse acolledor, sobre xardís, soutos e searas. Inda trasportado â cidade garda un pouco do seu tipo labrego. O palazzo torreado, forte, c'unha legancia d'armadura é propio das guerras familiales, do feudalismo inxertado no medeo ciudadano. En Santiago xa non queda ningún, a vila éncheuse nos séculos XVII e XVIII de pazos feitos pra dominar pol-a etiqueta, pol-os foros e pol-as leises, non pol-os homes d'armas. Hai que buscalos en Noya, os esquivos palazzos oxivales cobrindo ca sua sombra marcial as rúas medioevales, â veira do porto esquecido, o mais evocador das nosas costas.

AS CAMPÁS D'ABRIL

As bateladas das eirexas románicas sempre parescen espallarse na espranza d'unha alborada primaveral, A románica e a nosa arqui-

feitura natural, e a ordenación artisteca do granito cerne da nosa terra, de tal maneira que a eirexa románica non parés un ouxeto d'arqueoloxía: sempre viva e nova coma todal-as cousas eternas. Esquécese un de estilos, de escolas e de datas. Non é erudita e importada como a arquiteitura mozárabre que leva en sí os ideales d'outros soles – Oarco i-a abóveda fanse naturalmente redondas coma un rapaz domea un bimcib, un vello un pau de cayada, un carpinteiro as taboas d'unha cuba. A ideoloxía da arte gótica escolástica e doutrinalmente mística pódese comprender, pódese expresar. O misteeismo do románeco e o mesmo da terra, fuxe d'unha interpretación filosofica, sintese millor que se define. As pedras gardan o ensono secular que dormien nos outeirales dos que foron arrincados pol-o picar cantareiro dos canteiros labregos. Na eirexa romaneca sintese o fresco da sombra dos carballos venerabres dos campos de feira. Na decoración latexan ensonos campesios, frorecen as sinxelas prantas que medran nos sulcos das herdades o pé dos centeos dourados – Os anxeles, os santos, os gaiteiros, as escenas bíbricas i-evanxelicas de archivoltas e capitales son familiales pro paisano. Soilo en Galicia se puido facer a catedral románeca grande d'abondo pra acoller na sua sombra campesía a multidume dos pobos cristianos. A perda de grande parte da catedral románeca foy tan lamentabre coma a de basileca medioeval de San Pedro, de Roma. O románeco de Compostela vai asociado o nome de Xelmírez. En Santa Susana, en San Fiz pouco queda. Abonda. Un pórtico, un abside do sigro XII dan á eirexa mais restaurada i-anodina un aire de mocedade somellante a ises lústrigos de neno que as veces brilan no sorriso, no ollar dos homes vellos:

O SANTIAGO PRE-APOSTÓLECO

Por unha elocuente contradición a mais ilustre vila de Galicia e a mais nova das nosas vilas históreeas. Non tén bronce, nin cemento, nin epigrofía romana. Pra estar mais preto da eterna esencia da terra durmiu moitos sigros sen hestórea hastra que o miragre viuna descobrir pra facela rutilar no coro das eirexas apostólecas. Nas carballeiras pechas, nos esquivos coutos mollados pol-os orballos adormeceu a y-alma celta de Galicia n'unha homildade dona do porvir. O Apóstol chegado pol-os camiños do mar, quixo dormir iñorado lonxe das rías romanas, apartado dos portos, hastra saber que a cruz trunfaba en todol-os cumes de Galicia fazendo recuar os cultos naturalistas n-unha longa epopeya dina de ser dramatizada por o Zacarías Werner da «cruz no Báltico» ou pol-o Gerardo Haupmam da «Campana alagada» Cando o ermidaño Payo «dicia misa aos mouradores de San Fiz» Os deuses das augas e das pedras estában confinados na noite e xa Galicia sentíase libre da ameaza do Islam: Santiago podía por-se o frente do seu pobo eleito

OUTONO FARTO E DOURADO

Obradoiro traballado como unha casulla, altarcs solenemente flamexantes de San Martín e de San Payo, pantasía xeométrica de Santa Clara. O barroco leva o nome portugués das pedras imperfeitas e decorativas, ás que soilo sirven para compoñer conxuntos, non pra brilar con serea lus. O barroco galego refrexa un sol-por de vendima e de farta recolleita. A sua época é na hestórea de Galicia un solene período somellante o dos Antoninos na antiguedade; fai falla o estilo d'un Gibbon pra contalo. Os fidalgos erguen pazos – non castelos – e fundan foros, os mosteiros dormen sestas lembrando vagamentes o tempo heróico dos seus orixes, os arcebispos gastan as rendas fabricando imensas arquiteituras – O correr do tempo o barroco gana en dinidade: o sol e-a chuva, a saudosa neboeira atlánteca reconoce a sua amiga a pedra e van-a coreando, amorosiñamente hástra darlle o caris dos outeirales. O labrego gosta do luxo do barroco como gosta das cangas dos bois traballadas a navalla, da pruma de pabo rial no chapeu, dos follós e das solainas adornadas con espigas de millo. Hai tardes en Santiago n'as que as torres resaltan no sol derradeiro, parescen, luxosamente revestidas, celebrar n-a Misa Mayor.

RAMÓN OTERO PEDRAYO.

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

LIBROS

D'OUTONO, por GONZALO LÓPEZ ABENTE (Editorial Ronsel. Cruña, 1924)

Algús dos sonetos que compoñen iste libro, pubricamol-os já eiquí. Por mais qu'a feitura clásica dos sonetos do López-Abente – é non hai mais que lembrar aquiles tres: *No facho*, *O Carballo*, *Medo* – é perfeita, escorreita, impecábele, sen mágoa, a sua inspiración barudamente romántica d'home da veiramar, atópase estreita na gayola dos catorce versos, e cobiza a cada instante fuxir voando. Debeu ser pra il o compor iste libro un riguroso exercicio de disciprifia da vontade e da intelixencia, bó pr'afirmal-o seu espritó forte e repousado.

Co gallo d'iste libro, dixo o Vilar Ponte en *Alfar* cousas moi atinadas en col da espresión racial na literatura. Porqu'efeutivamente, os mais dos sonetos de López-Abente tratan temas universaes: os sentimentos primarios e prepotentes do curazón dos homes, lireca suxetiva, anque descriva e anque refira. O que si acaso ten de clásico iste libro, é a nobre outura espirtual, a aristarquía en que se mantén o autor, esa dinidade tranquía que teñen todal-as suas verbas, e que compre dicir que resulta confortante no meio de tanta barballoeirada coma ceiban por ehí adiante pra chamar a tención.

O López-Abente, sinxelo, modesto e calado coma é, ainda ten torre de marfín, e non espón a sua musa no taboado. Philéas Lebesgue, que tanto aprecia os seus versos, poderá comprobar, cando lea *D'Outono*, qu'iste poeta galego, que é dos seus preferidos, non vai pra trás, senon pra diante e pra riba.

Alvaro Cebreiro puxo ilustraciós ó libro de López-Abente, do qu'a Editorial Ronsel fixo unha edición feituca y-escorreita, que non ten mais que ll'apor, senón que s'imita demais, até nos tipos empregados, ás da *Revista de Occidente*. Pensamos que hai geito doado de qu'a unha edición feita en Galiza se-lle coñeza que é unha edición galega; compre crial-o tipo do libro galego. Moret, qu'imprentou iste libro e qu'anuncia ediciós dos nosos clásicos podía facer moito n-iste senso. As ediciós da sonada *Biblioteca Gallega* de Martínez Salazar, tiñan certa persoalidade E sobre todo; compre non imitar, e menos a Madrí.

Os deseños do Cebreiro son agás dous de figura, paisaxes abstrautos, japonizantes mais que cúbicos, decorativos, con certa lembranza do Castelao, conservando a disposición lineal das nubes propia do autor n-outro tempo. S'istes paisaxes dicen ben e agariman os ollos, en troques valen mail-as figuras, que son mais atinadas e verdadeiras.

V. R.

AS NOVELAS DE «LAR»

Inda qu'outro méreto non tiveran estas recadádivas – das que n-iste segundo tempo de renacencia galega, lembramos já seis: *Terra a Nosa*, na Cruña, que pubricou 15 volumes; *Céltiga*, no Ferrol, que pubricou 13; *Alborada*, en Pontevedra, que sacou 4; *Libredón* de Santiago, que leva imprentados 2; *Lar*, vai nos 8; e derradeiramente, a intentada *Follas galegas*, da que non chegou a se ver mais que un, c'unha escolma de versos d'Añon – sempre habían servir pra vermol-o geito que levan en geral ar letras galegas, especialmente no tocantes á novela, género qu'eiquí non fai mais qu'escomenzar.

Seica já nos temos layado outra vez, falando d'esto, da decadencia anire nós da arte da minfira – o dito é d'Oscar Wilde – porqu'efeutivamente, vemos qu'as mais das novelas son mais ou menos realistas, e ademais, semella qu'os autores se non estreven a sairen do que nas comedias chaman *época actual*, Falla, pol-o d'agora, a evocación histórica – a pesares de termos un Vicetto –; falla o elemento preternatural: dixérase que nonos sirve pra nada o folk-lore. . D'iste geito, o que sigue dando mai persoalidade á nosa novelísteca, son as obras d'ambente labrego.

O ilustre humorista Wenceslao Fernández Flórez fixo pró pirmeiro número de «Lar» unha noveliña do seu geito predileito, *A miña muller*, que ten, ademais do tipo estupendo do Picouto, verdadeira superacióu do filisteu eterno e omnipresente, a originalidade de pasar á mitá d'ela antre pantasmas de mortos. No estilo estirado e periodísteco qu'adoita empregar pra marcal-o contraste antr'os conceitos convencionais e a verdade da vida, nótaselle n-iste caso, o non estar afeito a escri-

bir na nosa língoa, da que sabemos porén que fai un estudo miudo e serio.

O Anarquista, de Leandro Pita Romero, foi o segundo volume. Ben dado o ambente, xusto e con zelme o estilo, escorreita a fala, é esta unha nova historia de caciques, que non por elo chega a ser vulgar. Trata ademais d'un elemento relativamente novo na vida das nosas aldeias: a tenda, somentes qu'a tenda é eiquí elemento pasivo. Había ter interés estudal-a infruencia da tenda na aldeia.

O Pastor de Doña Silvia d'Aurelio Ribalta é un idilio d'un encanto moi seu, imitante á sinxeleza feiticeira de *Néveda*, ou dos contos recendentes de Francis Jammes. O caso – a fidalga namorada do labrego – aseméllase ben ó d'*Almaide d'Etremont*. Ademais esta noveliña sácanos, inda que nonos leve moi longe, da *época actual*. E non imos dicir ren de com'escrebe un dos mestres millor postos da nosa língoa.

Os probes de Deus, de L. Amado Carballo, pasa n-un asilo de vellos: juntanza de vidas doentes que rematan n-unha doce, morna, queda tristura, envolta en sol de caridade, en esceas referidas n-unha prosa entenrencida, lene de piedoso agarimo, sacandolle moita espresión ó tesouro sentimental da fala galega. Leandro Carré, o direitor da pubricación e coñecido autor dramáteco, preséntanos en *Naicliña* un sentido caso d'amor e de sacrifizo, unha frolación de delicados sentimentos antr'a vulgaridade d'un escritorio. Porqu'eiquí deixámol-o ambente aldeán y-entramos por pirmeira ou segunda vez nadamais, na homildeza do traballo vilego e da vida comercial, hoxe já importante nas nosas cibdades. Unha soila novela galega lembramos agora que teña por escea o mundo do negocio: *Posta de sol*, de José Alcrudo Gorchs, pubricada en *Terra a nosa*; mais esta pása en Barcelona y-é d'autor catalán. Leandro Carré fai pol-o tanto unha verdadeira inauguración.

E chegamos a *Martes d'Antroído*, da autora de *Néveda* obra que teremos que lembrar tantas veces coma falemos de novela galega. Ten *Martes d'Antroido* pasos en qu'a tenra emoción de *Néveda* volve aparecer chea de perfume. Moito é o estilo, moito fai o lésico na obra de D.ª Francisca Herrera Garrido, mais non é somentes por esto o ter posto de honra antr'os nosos novelistas.

Antón Piruleiro de Xesús Fernández e González, vólvenos traguer de cheo á vida da aldeia. É a vida d'un mozo labrego e soldado. Vai ben o asunto dos paus na festa e o romedio que lle dan os cregos.

Pol-o derradeiro, ven unha obra premiada na Festa da Lingoa Galega de Santiago, e que se non imita ás obras qu'adoitan seren premiadas nos certames. *Pantelas, home libre*, de Ramón Otero Pedrayo, é unha vida sacada do natural y-enxergada por un escritor de pirmeira forza. Está feita seguindo o pensamento que levou ó autor a escribil-as avocacións do século XIX que ten pubricado en *Galicia* de Vigo, e ollando a aldeia co mesmo espríto que no estudo en col d'ela pubricado n-estas páxinas. Tanto o *Pantelas* com'os outros cadros, só teñen parello, si acaso, nos contos do Castelao. Hai eiquí un pulo novo, que non é o da literatura decadente de moda. Hai un vel-o home na terra e a terra no home, que já vai mais aló do puramente artisteco pr'entrar nas interpretacións filosóficas.

V. R.

AS PUBRICACIOS DE «LIBREDON»

Xurdeu pirmeiro que *Lar* vai mais de vagar. Ate d'agora non sacou mais que dous volumes: *Mariña Andrade*, do seu direitor Xavier Pardo e *Conceición singela do ceo*, de Correa Calderón. O mesmo formato e disposición que a outra. Camilo Díaz fixo pra *Lar* unha capa que é a mesma pra todol-os volumes, e qu'apresenta, antremelas dos monstros do Portico da Groria, o célligo trilito diante do redondel da lua. Alvaro Cebreiro fixo capas e ilustracións difrentes pr'os dous volumes pubricados de *Libredón*, d'estilo mais humán no de Xavier Pardo, d'estilo mais moderno no de Correa Calderón.

Mariña Andrade é unha sinxelísima historia d'amor e misterio, mais ben un ensaio na novela que fai o Xavier Pardo, tradutor da *Legende de la Mort dans Sasse-Bretagne* de la Braz, tradución que pubricou en *Galicia*. Está ben escrita, e desenvolta en certa feitura poemática que lle dá moi bó geito. Anqu'intervén a superstición, non a confirman os feitos. Non saberíamos dicir ate que punto é estética unha solución asina. Anque seña mais emotiva.

Na *Conceición singela do ceo* andivo atinado o Correa Calderón. O seu ceo é unha síntese tan perfeita e tan nidia do material e do íntemo da terra galega, que ven ser un caso mesmo escrito d'ispiración, dos merecentes de seren salvados do esquecemento. A novela é feituca e recendente. Mais non sei que demo de preconceito lingoísteco se lle meteu na chola, qu'o levou a empregar unha ortografía arbitraria e mais ben regresiva, e construcións que repunan á nosa língoa, coma poñer os pronomes qu'en galego van enclítecos, diante do verbo: «lhes dijo» por «díxolles», verbigracia.

Libredón anunciou hai tempo o seu 3.º volume c'un conto escénico d'Antón Vilar Ponte, e o 4.º c'un ensaio dramático do Bouza Brey. Ogallá nol-os dea logo.

V. R.

Imprenta LAR. Real, 36 1.º - A CRUÑA

Dr. MOSTEIRO

Médico Odontólogo

Mediciña e Ciruxía da boca :-: Eleatricidade :-: Rayos X

A Clínica Dental mais compreta de Galicia :-: Cantón Pequeno, 1 (Casa Pastor) A CRUÑA

LUIS FÁBREGA

DROGUERIA E FARMACIA

Progreso esquina á Luis Espada

OURENSE

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros RAFIUM

De mais dura qu'os de pruma e limpa millor

Véndese en todol-os estabrecimentos do ramo

Andrés Perille OURENSE

Reloxería ZENITH

Máquinas parlantes, Discos, Agullas e accesorios

M. Calviño

OURENSE

Sombreireiría

LEMUS

A MAIS ECONÓMICA DE GALICIA

San Andrés, 74

A CRUNA

VIÑOS RANDULFE de Bodegas Gallegas

Finos de mesa :-: **OS PEARES** :-: **(Ourense)**

SANATORIO QUIRÚRGICO. Direitores

Manuel Peña Rey

Ginecología e Partos

José Mosquera Blanco

Cirugía géral

Especialista na gorxa, nariz e ouvidos

Situado frente á Alameda do Cruceiro, ten todal-as condiciós precisas. – Prautícase toda crás d'operaciós – Dotado de todol-os adiantos que pide a aulual Cirugía – Modernas istalaciós de RAYO X pra diagnóstico e RADIOTERAPIA superficial e fonda. con voltaxe de 250.000 voltios. Aparello de Diatermia pra tratamento d'anexitis, procesos inflamatorios, reumatismo, etcétera, Lámpara de cuarzo pra sol d'altitude e ultra-violeta pra tratamento d'escrofulosis, raquitismo, alopecias, eczemas, etcétera.

Admítense embarazadas, e cóntase con material esterelizado pra fora da cibdade en casos d'urxencia – Poden colaboraren todol-os compañeiros, previo consentemento dos direitores.

Progreso, 95 **OURENSE** **Teléfono 371**

:-: **BODEGAS GALLEGAS PEARES E OURENSE** :-:

Viños finos de mesa: Tinto TRES RIOS. Blanco BRILLANTE. LOS GALLEGOS blanco e tinto.

Macía e Valeiras, Apartado 18 -- (Ourense)

Reservado pr'os irmans

RODRIGUEZ

Fábrica de muebles

Ourense

AGUAS MINERO-MEDICINALES
BICARBONATADO-SÓDICAS

MONDARIZ

Gran Hotel Balneario con todas as comodidás e adiantos modernos

Propietarios: FILLOS DE PEINADOR

MONDARIZ (Pontevedra)

Sastreria CRECENTE IRMANS

A MILLOR DE GALICIA

REAL, 28 - 1.º

TELÉFONO 180

A CRUÑA

F. ROMÁN E SACO

DROGUERIA E FARMACIA

Pereira, 19 — Teléfono 28

OURENSE

DISPONIBRE

LÉA VOSTEDE A NOVELA QUINCENAL

LAR

Adeministración e imprenta REAL, 36 1.º A CRUÑA

SUSCRICIÓN A 6 NÚMAROS 1'60 PESETAS